

MUALLAKALARDA BİTKİ VE HAYVAN TASVİRLERİ

Prof. Dr. Mahmut KAFES
Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü
mahmutkafes@hotmail.com

Öz

Câhiliye dönemi edebiyatının en seçkin örneklerini teşkil eden eski Arap şiiri, -özellikle muallaka adıyla anılan kasideler- değişik panayırarda kalabalık halk kitlesinin huzurunda okunmuş, oluşturulan dil üstadları tarafından beğenildikten sonra halk arasında yaygınlaşmıştır. Eski Arap şiirinin en iyi örnekleri olarak kabul edilen muallakalar sergilenmek üzere pek çok kişinin ziyaret ettiği Kabe'nin duvarlarına asılmıştır. Bu şiirler sıradan çöl hayatını yansıtmakta, o dönemin Araplarının en önemli geleneklerini içermektedir. Ayrıca edebî sanatlar açısından da oldukça zengin olan bu şiirler göç yerlerinin, otlakların başta deve olmak üzere yabani olsun evcil olsun diğer çöl hayvanlarının ve çöl bitkilerinin tasvirlerini de konu edinmiştir. Ezberlenerek muhafaza edilen şiir, hıfzının kolaylığı sebebiyle nesirden daha çok rağbet görmüştür. Öyle ki o dönemin şiirlerinin dilden dile asırlarca intikali ezber yoluyla sağlanmıştır. Eski Arap şiiri, Arap dilinin en önemli kaynaklarından biridir. Muallakaları oluşturan şiirlerin ve şairlerin hangileri ve sayılarının kaç olduğu konusunda bir görüş birliği yoktur. Bazıları onların sayısını yedi ile sınırlarken bazıları dokuz, bazıları da on olduğu görüşündedir. Ancak yedi sayısı çoğunluğun üzerinde ittifak ettiği sayıdır. Buna göre yedi muallaka şairi şunlardır. İmriu'l-Kays, Tarafa b. el-Abd, Zuheyr b. Ebî Sulmâ, Antera b. Şeddâd, Amr b. Kulsûm, Lebîd b. Rebîa ve Haris b. Hillize. Câhiliye dönemi Arap şiiri pek çoğunda olduğu gibi muallaka şiirlerinde daha çok göç yerlerinin, göçün olmazsa olmazlarından olan develerin, çöl hayvanlarının, bazı çöl bitkilerinin ve ağaçlarının tasvirlerini görmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Câhiliye Dönemi, eski Arap şiiri, muallakalar, bitki ve hayvan tasvirleri.

DESCRIPTIONS OF PLANTS AND ANIMALS IN THE MUALLAQAT

Abstract

The Arabic poetry which displays the most distinguished samples of pre-islamic era literature, particularly eulogies (qasidah) called "muallaqa", were read in different fairs in front of people and became popular in society after the appreciation of the literature authorities. Muallaqat, the best of them, were hanged on Kâbe wall so as to be seen by visitors. These poems represented ordinary desert life and revealed the most important customs of Arabs living in that time. On the other hand, these poems, flawless in a literary sense, handled migration places, pastures and description of desert animals, wild or domestic, foremost among them the camel and desert plants. Poetry, which was preserved by being memorized was appreciated more than prose due to its easiness to be memorized. Such that the period's poems have been transferred via memorisation for ages. Ancient Arab poetry is one of the most important resources of Arabic. There is no consensus on which poems consist Muallaqat, the number of Muallaqat and the poets who composed them. Some limit their number to seven, some think they were nine and some think they were ten. But the number seven is the consensus number of majority. According to this consensus these muallaqa poets are: İmru'l-Kays, Tarafa b. el-Abd, Züheyr b. Ebi Sülmâ, Antera b. Şeddâd, Amr b. Külsüm, Lebid b. Rebia ve Hâris b. Hillize. As in many Arabic poetry of the pre-islamic era, in muallaqa poems we see mostly the description the migration places, the camels without which a migration can not be imagined, the desert animals, some desert plants and trees.

Keywords: Pre-İslamic era, ancient Arabic poetry, muallaqat, description of animals and plants.

GİRİŞ

Muallaka şiirlerinde yer alan bitki ve hayvan figürleri ile tasvirlerini ele almadan önce genel durumuyla Câhiliye dönemi Arap şiiri, özel olarak da muallakalar hakkında kısa bir bilgi vermek istiyoruz.

Câhiliye dönemi Araplarının başlıca edebî uğraşları şiirdi. Şiir onların yaşamlarında su ve ekmek kadar önemli ve hayatlarıyla iç içeydi. Oldukça çetin geçen hayat şartlarıyla mücadeleleri yetmiyormuş gibi bir de şair ve ediplerinin edebî ürünlerini dinlemek için senenin belirli günlerinde panayırlar kurarlar ve oralara akın ederlerdi. Bu panayırlarda diğer ihtiyaçlarını da giderirlerdi.

Edebî türlerin en ilgi çekeni ve en yaygın olanı ezberlemesinin kolaylığı ve akılda kalmasının sürekliliği sebebiyle şiirdir. Şiir, Arapların Câhiliye döneminden miras kalan en büyük ve en önemli sanat eseridir ve en sağlam divanıdır. Şairin ve şiirin eski Araplar arasında bu kadar itibar gördüğü, toplumda bu derece canlı ve etkili rol oynadığı dönem ve çevre pek az görülmüştür.

II. ve III. H (VIII. ve IX. M) asırlarda ağızdan ağıza nakledilegelen eski dil ve tarih metinlerini derleyen âlimlerin kanaatlerine göre en eski Arap şiiri miladi V. asrın sonları, daha iyimser bir tahminle VI. asrın başlarına kadar ulaşır. Eldeki örneklerin mevcut hâlleri dil ve üslup özellikleri, nazım tekniği vs. gibi yönleriyle uzun bir zaman dilimi içerisinde gelişmiş geleneksel bir sanat zemini üzerinde bina edilmiş olduklarını kabul ettirecek olgunluktadır (Çetin 1973: 9).

Diğer taraftan uçsuz bucaksız bir çölde hayatın sürdürülmesi için katlanılan zorlukların etkileri de yabana atılmamalıdır. Bedevî Arap bir yerden bir yere göç ederken bineğine şiirle hız vermiş, düşmanına karşı sağladığı üstünlüğü, gösterdiği kahramanlığı şiirle perçinlemek istemiştir. Böylece gelişmesi için müsait ortamı bulan şiir, kendisini besleyen, teşvik eden ve toplumun belli başlı müşterek sesi ve dili hâline gelmesini sağlayan uygun ortamı panayırlar sayesinde bulmuş ve büyük bir dinleyici kitlesi kazanmıştır.

Şiirin kazandığı bu önem şaire de büyük ayrıcalıklar sağlamıştır. Şair, bağlı bulunduğu kabilenin, üzerinde hassasiyet gösterdiği hasletlerin temsilcisi sayılmıştır. Kabileler arası ihtilafların çözümü için oluşturulan heyetlerde yer almış ve çoğu kere kabilesinin sözcülüğünü yapmıştır. Kabilenin ileri geleni ve hatibi gibi ona da söz hakkı verilmiştir. Öte yandan şiirde, kabilesinin nesebi, atasözleri, kaynakları, binekleri, hatta bölgesinde esen rüzgârlarla onların getirdiği bulutların ve yağmurların bilgileri yer almıştır (Furat 1996: 94-95).

Eski Arap şiiri doğduğu çevreyi gerçekçi, yalın, açık ve abartısız bir şekilde tasvir ederek Arapların içinde yaşadığı çevreye, yaşam, örf ve adetlere ilişkin sağlıklı bilgiler saklayan bir ilim hazinesi konumundadır. Ancak dar çevre ve tek düze hayat şartlarında özelliklerle deve, at, kadın, savaş ve savaş araç gereçleri ile eski konak yerlerinin tasvirinde ve kullanılan bazı lafızlarda o dönemin şairleri arasında benzeşmeler görülmüştür (Durmuş 2010: 46).

Eski Arap şiirinin zeminini beşeri duygular oluşturmuştur. Doğal olarak zaman ve çevre ile alakalı bir takım etkenler bu duyguların tezahürlerini ve ifade tarzlarını hususileştirmiş ve kendi aralarında onlara öncelik tanımıştır. Bazı dilliler eski Arap şiirinin konularını medih, hiciv, mersiye, aşk, özür dileme (i'tizâr), benzetme, tarihi menâkıb ve rivayetler olmak üzere yedi kısma ayırmıştır (Çetin 1973: 79-80). Onlardan medih, hiciv, mersiye ve aşk Câhiliye şiirinin en önemli mevzularıdır. Ancak çöllerde yaşayan değişik türdeki yabancı hayvanların, çeşitli evcil hayvanların, ot, bitki ve ağaç türlerinin, göç yerlerinin, sulak, otlak, çöl ve dağ gibi yerlerin, kısacası tabiatın ve tabiatla bulunan varlıkların tasviri de eski Arap şiirinin en önemli konuları arasındadır. Çünkü bunlar bedevî Arapların hayatlarının bir parçası hâline gelmiş, onlarsız hayat sürmeleri neredeyse imkânsız bir hâl almıştır. Göçebelik onları daima tabiatla iç içe yaşamaya zorlamıştır. Bunların hepsini muallaka şiirlerinde görmek mümkündür.

Muallaka Şiirlerinin Konuları

Çevresinde olup bitenleri iyi gören çöl Arapları onları iyi göstermeyi de bilmiş ve iki nesneyi birbirine benzetirken mübalağa yapmaksızın birbirinin aynı olacak şekilde ortak özelliklerini ortaya koymuştur. Eski Yunanlılarda duygusal bir ihtiyaçtan kaynaklanan heykeltıraşlığın ilerlediği gibi Araplarda da yine duygusal ve sosyal nedenlerden kaynaklanan şiir ileri düzeye ulaşmıştır. Öyle ki Cahiliye dönemi şairlerinden yedi şairin yedi kasidesi müzelerde sergilenen sanat eserleri gibi bugün bile büyük bir heyecanla okunabilmektedir. Bu kasidelerde kelimeler ağırdır fakat bu ağırlık altının ağırlığı gibi hoş giden bir ağırlıktır. Anlamlarında eğrilik bûğrülük bulunmayan bu kelimelerde çelik pürüzsüzlüğü ve sağlamlığı vardır. Zira onlar kır çiçekleri gibi sade ve güzeldirler, renklere boğulmuş ve katmer katmer olmuş eserler gibi fikri oyalayıcı ve avutucu olmayıp açıklıklarıyla okunuşlarında insanı mana ile buluşturan, ne demek istediğini hemen göz önüne getiren ve doğallığına hiçbir şey katmayan sade tablolar gibidirler.

Bu şiirleri söyleyenler yapay ya da geçici güzellikleri değil doğruluk, onur gözetme, sözünde durma, hiç bir şeyden yılmama, misafir ağırlama gibi Bedevilerin doğal niteliklerini dile getirmiştir. Onların hayatları kadın sevmek, şarap içmek, kumar oynamak, onur gözetmek, her işte üstün çıkmaya çalışmak, ata ya da deveye binip çölde dolaşmakla geçmiştir. Bedevilik, otlak ve su gibi ihtiyaçlar yüzünden sağda solda dolaşmak, oraya buraya konup göçmek olduğundan günlerce, haftalarca hatta aylarca oturulmakta olunan bir yer birden bire terkedilip suyu ve otağı bol yere göç edilmiştir. Geride sadece ocak yerleri, kül yığınları, kömür parçaları, çadırların çevrelerindeki arklar, çadır kazıklarının çıkarıldığı çukurlar gibi bir takım sönük göç izleri kalmıştır. Üzerinden yıllar geçtikçe bu izler de silinmiş ve seçilemez hâle gelmiştir. Bir zamanlar sevgililerin oturdukları bu yurtlar ve oralardaki belirsiz izler âşık şairleri için birer ilham kaynağı olmuştur. Öylesine terkedilmiş bu yurtları ziyaret ederek sevgilisini hatırlayıp ağlayan ve yanındakileri de ağlamaya çağıran ilk kişi İmriu'l-Kays olmuştur. Diğer Cahiliye şairleri de büyük oranda aynı yolu izlemişlerdir. Amr b.

Kulsûm'un dışındaki Muallaka şairleri İmriu'l-Kays'a uyarak kasidelerine ıssız kalmış yurtları tasvir ederek başlamışlardır. Öte yandan Arabistan'da ada tavşanı az miktarda da olsa pars ve tarla faresi yaşadığı hâlde eski şiirlerde bu hayvanların adları pek geçmez. Onlardan biri herhangi bir şairin şiirinde zikredilmiş olsaydı muhtemelen ona bakarak başkaları da şiirlerinde buna yer verirdi (Yaltkaya 1985: 1-3).

Cahiliye dönemine ait olan ve Muallakalar adıyla bilinen en meşhur yedi kasidenin hikâyesi şöyledir: Araplar haram aylar (eşhuru'l-hurum) olarak bilinen dört ayda (Zilkâde, Zilhicce, Muharrem, Receb) aralarındaki savaflara son verdiklerinden bundan istifade etmek maksadıyla muhtelif yerlerde panayırlar kurarlardı. Bu panayırların en meşhuru Tâif tarafındaki Ukaz panayırdır. Orada alışveriş yapılır ve edebî yarışmalar düzenlenirdi. Takdir ve beğeni kazanan şiirler Kâbe'nin duvarlarına asılırdı. Bundan dolayı bu şiirler el-Muallakatu's-Seb'a (Yedi Askı) adıyla anılmıştır.

Rivayete göre bu şiirler, Cahiliye döneminde Arap yarımadasının değişik yerlerinde kurulan panayırlarda her yıl düzenlenen şiir yarışmalarında tenkit süzgecinden geçerek seçilmiştir. Genel kanaate göre Ebû Câfer en-Nahhâs (öl. 338/950) II. H (VIII. M) asır eski Arap şiiri toplayıcısı Hammâd er-Râviye (öl. 156/772)'nin bu yedi şiiri derlediğini ancak bu şiirlerin Kâbe'nin duvarına asıldığını yönündeki rivâyetin doğru olmadığını söylemektedir (en-Nahhâs 1973: I/47-48).

Muallaka adının menşei ve ifade ettiği anlam oldukça kapalıdır. İbn Abd Rabbih'in (öl. 328/940) el-Ikdu'l-Ferîd adlı eserinde ilk defa yer alan ve çok tekrarlanan bir menkıbeye göre bu şiirler üstünlükleri sebebiyle seçilmiş ve Kâbe'nin duvarlarına asılmıştır. Onun muallakât için kullandığı el-Muzehhebât (yaldızlı şiirler) tabiri de gösterişli bir şeyin tamamıyla mecâzî anlamı olarak alınmalıdır. Birçok seçkin müellif de bu izaha uygun olarak muallaka kelimesinin ilk olarak isimden türediğini görüşünü benimsemiştir. Yani Muallakât, beğenilmiş değerli şiirler anlamına gelmektedir. Muhtemelen bu ismi ilk defa Ebû Zeyd el-Kureşî Cemheretu Eş'ari'l-Arab adlı eserinde zikretmiştir (Tülücü 2005: 2-3).

Bu Muallakalar İmriu'l-Kays, Tarafa b. el-Abd, Zuheyr b. Ebî Sülmâ, Lebîd b. Rebîa, Amr b. Külsûm, Antera b. Şeddâd ve Hâris b. el-Hillize'ye aittir. Onlardan, el-Hâris ve Antera'nın kasidelerinin yerine Nâbiğa ez-Zübyânî ve el-A'sâ'nın kasidelerini koyanlar vardır. Bazen de bu iki kaside ile birlikte bunları dokuza ve bir de Adiy b. el-Ebraş'ın kasidesini ekleyerek sayısını ona çıkaranlar olmuştur. Ancak tercih edilen görüş, bu kasidelerin sayısının yedi olduğudur. Bu yedi kasidenin şairlerinin ilki İmriu'l-Kays'tır. Sonra sırasıyla Züheyr, Lebîd, Tarafa ve karışık olarak diğerleri gelir (Yaltkaya 1985: 5-7).

Yedi Askı adıyla muallakaların şerhini yapan Şerafettin Yaltkaya (öl. 1985), onları ilk toplayan kişi olarak Hammâd er-Raviye'nin (öl. 167/783), bu kasideler içinde Hâris b. Hillize'nin kasidesine yer verme nedenini şöyle açıklamıştır: Bu kasideleri toplayan Hammâd e-Râviye Bekr-Yeşkur oymağındandır. Hammâd

kendi oymağından olan el-Hâris b. Hillize'nin kasidesini değerinden dolayı değil Tağlib oymağından olup bu oymağı öven Amr b. Kulsûm'e karşı olduğundan dolayı muallakalar arasına almıştır (Yaltkaya 1985: 6-7).

Her bir muallakanın konusu özetle şöyledir:

İmriu'l-Kays'ın Muallakası:

İmriu'l-Kays muallakasını babasının ölümünden önce yeşil bahçelerde ve subaşlarında arkadaşlarıyla eğlenirken söylemiştir. Şair kasidesine aşka ve sevdaya dair hatıralarını anarak başlamış, kaygılı bir gecenin, at, av, bulut, yağmur ve sel tasvirleriyle bitirmiştir.

İmriu'l-Kays M 564 veya 565 M yıllarında Ankara'da Asip adı verilen bir dağın eteğinde vefat etmiş ve bir prenses mezarının yanına defnedilmiştir.

Tarafa'nın Muallakası:

Tarafa'nın muallakası deve konusunda söylenen şiirler içinde en uzun ve en kapsamlı olanıdır. Şair özellikle kasidesinin ikinci bölümünde ölmeden önce hiçbir lezzetten mahrum kalmama tavsiyesinde bulunmuş, daha sonra amcasının oğlu Mâlik'le¹ olan tartışmasından bahsetmiş, daha sonra da kendi kahramanlığını, cömertliğini ve kumara olan düşkünlüğünü anlatmıştır.

Tarafa 564 M yılı dolaylarında 25 yaşlarında iken Bahreyn emiri Mukâbere tarafından diri diri toprağa gömülerek öldürülmüştür.

Zuheyr'in Muallakası:

Hikmeti ve inancı ön plana çıkaran şiirler söyleyen Zuheyr diğer şairler gibi şiirine sevgilisinin ıssız yurdunu ve göçlerini anarak başlamış, Murre oğullarından ve dayılarından biri olan Herim b. Sinan ve aynı oymaktan Hâris b. Afv'ı barış için gösterdikleri çabalardan ve fedakarlıklardan² ötürü övmüş barışı bozanları yermiş ve onları Allah'tan korkmaya, savaşın verdiği zarar ve yıkımlardan çekinmeye çağırmıştır. Daha sonra yaşamaktan usandığını, kimsenin ölümünden kurtulamadığını, iyilikte ve fedakârlıkta bulunmanın şerefli bir iş olduğunu, zilletin ve şerrin kötülüğünü dile getirmiş, sonra tekrar Herim b. Sinân ve Hâris b. Avf'ın meziyetlerini sayarak muallakasını bitirmiştir.

¹ Geleneğe göre tarafa kardeşi Mâbed'le sırayla deve güderlerdi. Bir gün Mâbed develeri yitirmiş, Tarafa da bulunması için amcasının oğlu Mâlik'ten yardım istemişti. Mâlik'in Tarafa'ya, develere zamanında sahip çıkamadınız, şimdi de onları bulabilmek için çabalayıp duruyorsunuz demesi üzerine o bu muallakasını söylemiştir (Yaltkaya 1985: 34).

² Uzun yıllar savaş hâlinde olan Abs ve Zubyân kabileleri barışmak üzere iken Abs kabilesinden Verd b. Habis'in Zubyân kabilesinden Herim b. Damdam'ı öldürmesi üzerine Abs ve Zubyân kabileleri tekrar karşı karşıya gelmiş, öldürülen Herim b. Damdam'ın kardeşi Husayn, Verd b. Hâris'i veya Abs kabilesinden bir kişiyi öldürmedikçe başını yıkamayacağına yemin etmiştir. Husayn, Abs kabilesinden birini öldürerek yeminini yerine getirmişse de diğer taraftan Abs kabilesi ayaklanmıştı. Hâris b. Avf öldürülen kişinin diyeti olarak onlara yüz deve vermiş ve böylece barış sağlanmıştı. Zuheyr'in muallakası bu iki kişiye övgülerle doludur (Yaltkaya 1985: 51-52).

Uzun bir yaşam süren Zuheyr M 608 yılında vefat etmiştir.

Lebîd'in Muallakası:

Muallaka şairleri içinde müslüman olan tek kişi olup müslüman olmadan önce de Allah'ın varlığına, birliğine, ahiret ve hesap gününe inanmaktaydı. Eli açık ve sabâ rûzgârının her esişinde ziyafet vermeyi âdet hâline getiren bir kişidir. Müslüman olduktan sonra tek bir beyit söylemiştir.

Lebîd de muallakasına nesîb adı verilen aşkı ve sevdâyı işleyen beyitlerle başlamış, sonra kendisinin cömertliğini ve misafirperverliğini dile getirmiştir. O, muallakasını oymağına mensup üst düzey bazı kişileri överek sonlandırmıştır.

Uzun süre yaşayan –yüz yıldan fazla– Lebîd 41/661 yılında Kûfe'de vefat etmiştir.

Amr'ın Muallakası:

Düşmanlarının, kendileri gibi kahramanlık gösterdiklerini açıkça itiraf ettiği için Amr'ın kasidesine munsîf (insaflı) da denmiştir.

Şair kasidesine şarabı överek başlamış, sonra sevgilisini ve onun göç edişini tasvir etmiş, kendisinin ve kabilesinin yüceliğini, savaşlarda gösterdiği kahramanlıkları, savaş atlarını, kadınlarının onur ve haysiyetini ortaya koymuştur. Amr kasidesini, kabilesinin zillete ve mağlubiyete düşmediğini, yenilginin onlar için bilinmeyen bir şey olduğunu dile getirerek sonlandırmıştır.

Amr, 600 M yılından biraz önce vefat etmiştir.

Antera'nın Muallakası:

Antera'nın şiirlerinin çoğu harp ve kahramanlıklar üzerinedir. İlk kasidesi olan muallakasını geleneğe göre kendi oymağından birinin; anasını, kendisini ve kardeşlerini siyah olmakla kınaması üzerine söylemiştir. Akılcılığı ve güzelliğinden dolayı onun kasidesine müzehhebe de denmiştir. Ayrıca Yemen'de esir düşen iki oğlunu (Gadûb ve Meysera) kurtarmaya giderken söylediği duygusal şiirleri ve sevgilisi Able için söylediği aşk şiirleri de vardır.

Diğer muallaka şairleri gibi Antera muallakasına sevgilisinin hatıralarını anarak başlamış, sevgilisini ve devesini tasvir ederek devam etmiş, gösterdiği kahramanlıkları uzun uzun anlatarak sonlandırmıştır.

Uzun bir hayat süren Antera 600 M yılında Nebhân oğullarından biri (İbn Selmâ) tarafından okla vurularak öldürülmüştür.

Hâris'in Muallakası:

Bekr-Yeşkur ve Tağlib kabileleri arasında süren Besûs harbini Hîra hükümdarı Amr b. Hind arabuluculuk yaparak sonlandırmışsa da aralarındaki anlaşmazlık bir sebepten dolayı tekrar patlak vermiş ve Amr tekrar devreye girmiştir. Anlaşmada her iki kabilede şairlerin hazır bulunması da sağlanmıştır.

Tağlib kabilesinden şair Amr b. Kulsûm ayağa kalkarak meşhur kasidesinin (muallakasının) büyük bölümünü orada söylemiş, Hârisde buna karşılık kendi kasidesini (muallakasını) söylemiştir.

Hâris muallakasına diğer şairler gibi sevgilisinin göç yerlerini anarak başlamış, devesini ve savaşta arabuluculuk yapan Hîra meliki Amr b. Hind'i överek sürdürmüş, Amr b. Kulsûm'e karşı kabilesinin kahramanlıklarını ve cömertliklerini sıralayarak, hükümdara yaptıkları hizmetleri ve iyilikleri anlatarak sonlandırmıştır. Hâris'in, muallakasını hiçbir ön hazırlık yapmadan irticalen söylediği rivayet edilmiştir.

Hâris b. Hillize, 570 veya 580 M yılında vefat etmiştir.

Muallakaları oluşturan şiirlerde olduğu gibi muallaka şairlerinin kimler olduğu ve kaç adet olduğu konusunda da ihtilaf vardır. İbn Abdi Rabbih (öl. 328/939), İbn Reşîk (öl. 457/1064), İbn Haldûn (öl. 808/1405) ve diğer birçok âlim bu şiirlerin sayısının yedi olduğu ve insanlarca çok beğenildiği için keten bezinden yapılmış tomarlara altın suyu ile yazılarak Kâbe'nin duvarına asıldığı görüşündedir. Ancak Ebû Câfer en-Nahhâs (öl. 339/950) ve diğer bazı eski dilcilerle William Muir (öl. 1905), Wilhelm Ahlwardt (öl. 1909), C. Cames Tyall (öl. 1920), Theodor Nöldeke (öl. 1930), D. Samuel Margoliouth (öl. 1940) gibi bazı şarkiyatçılar ve Tâhâ Huseyn (öl. 1973) gibi bazı doğu kökenli dilciler bu görüşe katılmamışlar ve bu şiirleri (muallakaları) Hammâd er-Raviye'nin (öl. 160/777) uydurduğunu söylemişlerdir (Fahûrî 1986: 149; Zeyyâd [t.y.]: 33-34; Tülüçü 2005: XXX/310-311).

Muallakalara es-Seb'u't-tivâl (yedi uzun şiir) Sumût (dizilmiş inciler), Muzehhebât (yaldızlılar), Mukalledât (asırlar boyu devredip gelenler) ve Müsemmedât (inci dizileri) şeklinde başka isimler de verilmiştir.

Geniş ve ıssız çöl ortamında otlak ve sulak peşinde evcil ve yabani hayvanlarla geçirilen bir ömür Câhiliye Araplarının yaşam biçimi idi. Câhiliye dönemi şiirlerinde daha çok deve, at, koyun, keçi gibi evcil; aslan, yaban sığırı, geyik ceylan ve tavşan gibi yabani hayvanlarla konak yerleri, dağlar, uzun yollar, hayvan otlakları, bitkiler, ağaçlar da tasvir edilmiştir. Muallaka şairleri de aynı yolu izlemişlerdir.

Biz bu çalışmamızda muallaka şiirlerinde yer verilen bitki ve hayvan figürleri ile onların tasvirlerini ele aldık, daha çok ilk dönemlerde yaşamış olan âlimlerden Ebû Bekr el-Enbârî (öl. 328/939), Ebû Câfer en-Nahhâs (öl. 338/950); Huseyn b. Ahmed ez-Zevzenî (öl. 486/1093), el-Hatîb et-Tebrîzî (öl. 502/1109) gibi dört büyük dilcinin muallaka şerhleri ile son dönem muallaka şarihlerinden eş-Şinkîtî'nin şerhini esas aldık. Ayrıca Şerafeddin Yaltkaya, İ. Zeki Eyuboğlu ve Sâdik Yalsızucanlar'ın da Türkçe çevirilerinden istifade ettik. Şairlerin sıralamasını ölüm tarihi en önde olan Ebû Bekr el-Enbârî'nin eserine göre yaptık. Ona göre

sıralama İmriü'l-Kays, Tarafa b. el-Abd, Zuheyir b. Ebî Sulmâ, Antera b. Şeddâd, Amr b. Kulsûm, el-Hâris b. el-Hillize ve Lebid b. Rebîa şeklindedir.

Muallakalarda Geçen Bazı Bitki ve Hayvan Tasvirleri Şunlardır:

1-İmriü'l-Kays'ın muallakasındaki insan ve hayvan tasvirlerinden örnekler:

تَرَى بَعْرَ الْأَزَامِ³ فِي عَرْضَاتِهَا وَقَيْنَعَانَهَا كَأَنَّهُ حَبٌّ فَلُغْلُ

O yurdun alanlarında ve bataklıklarında bembeyaz geviklerin karabiber taneleri gibi gübrelerini görürsün (İbnu'l-Enbârî 1988: 23; en-Nahhâs 1973: I/102; ez-Zevzenî 1989: 35; et-Tebrîzî 2006: 27-28; eş-Şinkîti 2005: 24).

Şair, yurtluklara ve sulaklara gelen beyaz geviklerin o yerlere bıraktığı gübreleri renginin siyahlığı ve şeklinin yuvarlaklığı nedeniyle her ne kadar ebatları büyük de olsa karabiber tanelerine benzetmiştir.

كَأَنِّي عِدَّةَ الْبَيْنِ يَوْمَ تَحَمَّلُوا لَدَى سَمَرَاتِ الْحَيِّ نَاقِفٌ حَنْظَلُ

Ayrılık sabahı onlar yüklerini hazırlarken ben mugaylan ağaçlarının⁵ yanına oturmuş yüzüme Ebû Cehil karpuzu sıkılmış gibi (gözyaşlarına boğulmuş) idim.

Onlar (muhtemelen sevgilinin oymağı) ayrılık sabahı yüklerini hazırlarken şair, mugaylan ağaçlarının altına oturmuş sevgilisinin ayrılığı kendisine zor geldiği için hıçkırığa hıçkırığa gözyaşı dökmektedir. Şair kendi durumunu Ebû Cehil karpuzu kesen kişinin durumuna benzemiştir.

Eskiden Araplar, Ebû Cehil karpuzunu yarararak yağını almak için içinden çekirdeğini çıkarırlardı. Oldukça acı olan bu meyva kesilirken suyu etrafa sıçradığından onu kesen kişi ağlar gibi gözyaşı döker. Araplar Ebû Cehil karpuzu kesen kişi için ناقف الحنظل (Ebû Cehil karpuzu yaran/çatlatan) deyimini kullanmışlardır (İbnu'l-Enbârî 1988: 23; en-Nahhâs 1973: I/102; ez-Zevzenî 1989: 35; et-Tebrîzî 2006: 27-28; eş-Şinkîti 2005: 24).

إِذَا قَامَتَا تَصَوَّعَ الْمِسْكَ مِنْهُمَا نَسِيمَ الصَّبَا جَاءَتْ بَرِيئًا الْقَرْنُفُلُ

İki sevgili ayağa kalktığı anda onlardan, (etrafa hafif hafif esen) saba rüzgârının getirdiği karanfil kokusu gibi misk kokusu yayılırdı.

Şair, iki sevgili -Ümmü'l-Huveyrîs ve Ümmü'r-Rebâb⁶- ayağa kalktığı anda onlardan etrafa yayılan misk kokusunu (güzel kokuları) ılık ılık esen saba

³ Ebû Câfer en-Nahhâs'da (s. 101) الضَّيْرَان (sığır sürüsü) şeklindedir.

⁴ Ebû Câfer en-Nahhâs'da (I, 102) الی harfi ceri ile edilir.

⁵ سَمَرَاتِ (سَمْرَة) nin çoğulu olup) çölde yetişen bir tür dikenli çalı veya deve dikenini (İbnu'l-Enbârî, s. 23; en-Nahhâs, I, 102; ez-Zevzenî, s. 35, et-Tebrîzî, s. 27.)

⁶ Ümmü'l-Huveyrîs'in, Ümmü'l-Hâris b. Huseyn b. Damdam el-Kelbî olduğu veya bu ikisinin Kelb kabilesinden iki kadın olduğu rivayet edilmiştir. (İbnu'l-Enbârî, s. 29; eş-Şinkîti, s. 25.)

rüzgârının yaydığı karanfil kokusuna benzetmiştir (İbnu'l-Enbârî 1988: 35; en-Nahhâs 1973: I/116; ez-Zevzenî 1989: 39; et-Tebrîzî 2006: 38-39; eş-Şınkîti 2005: 26).

فَطَلَّ الْعَدَارَى يَزْتَمِينِ بِلَحْمِهَا وَشَحْمِ كَهْدَابِ الدِّمَقْسِ الْمُفْتَلِّ

Genç kızlar devemin kızartılmış etinden birbirlerine ikram ediyorlardı. (devemin) top top olmuş yağları beyaz, ham ipek gibiydi (İbnu'l-Enbârî 1988: 23; en-Nahhâs 1973: I/102; ez-Zevzenî 1989: 35; et-Tebrîzî 2006: 27-28; eş-Şınkîti 2005: 24).

Bir önceki beyitte şairin, devesini genç kızlara ikram etmek için kestiği ifade edilmiş, bu beyitte ise genç kızların pişirdikleri deve etini iltifat olsun diye birbirlerine ikram ettikleri belirtilmiştir.

Şair, devenin büküm büküm katlanmış iç yağını da beyazlığından ötürü hâlis beyaz ipek (yumağına) benzetmiştir.

وَجِدِّ كَجِدِّ الرَّثْمِ⁷ لَيْسَ بِفَاحِشٍ إِذَا هِيَ نَصَّتْهُ وَلَا بِمُعَطَّلٍ

(Sevgilinin) beyaz geyik gerdanı gibi bir gerdanı vardır. Fakat yukarıya uzattığında onunki gibi uzun ve ziyetten yoksun değildir.

وَفَرَعٍ يَزِينُ الْمَتْنَ أَسْوَدَ فَاحِمٍ أَثِيثٍ كَتَنُو النَّخْلَةَ الْمُتَعَتِّكِلَ

Bir hurma salkımı gibi iç içe girmiş gür ve koyu siyah saçları sırtında zengin bir süs gibidir onun.

İlk beyitte şair sevgilisinin gerdanını, yiyeceği dalı koparmak için ağaca boynunu uzatan bembeyaz bir geyiğin uzun boynuna benzetmiştir. Ancak sevgili boynunu yukarı kaldırdığında beyaz geyiğin boynu kadar uzun görünmemektedir. Ayrıca ziynetsiz de değildir, sevgilinin boynu ise ziynet doludur.

Bir sonraki beyitte de sevgilinin gür, iç içe girmiş ve sırtına (beline) doğru dökülmüş olan simsiyah saçlarını hurma salkımına benzetmiştir (İbnu'l-Enbârî 1988: 61-62; en-Nahhâs 1973: I/144; ez-Zevzenî 1989: 53; et-Tebrîzî 2006: 54-55; eş-Şınkîti 2005: 31).

وَتَعْطُو بِرُحْصٍ غَيْرِ شَنْ كَأَنَّهُ أَسَارِيعَ ظَنِّي أَوْ مَسَاوِيكَ إِسْجَلِ

O (sevgili) bir şey tutarken iri ve kalın olmayan (zarif ve ince) pürüzsüzlükte ve uzunlukta Zabyi tepesinin⁸ beyaz kum kurduna veya kendisinden misvak

⁷ İbnu'l-Enbârî, s. 61; et-Tebrîzî de (s. 54) الرِّيمِ şeklinde dir.

⁸ ظَبْيِي : Bu adla anılan bir kum tepesi veya Zikâr (ذِي قَارِ) yakınlarında bir yer ismi olduğu rivayet edilmiştir. İmriü'l-Kays'ın beyitinde bu kelime bu yere yorumlanmıştır. Kelimenin okunuşu aslında ظَبْيِي olup kum kurtlarının en çok bulunduğu yerdir. (ez-Zevzenî, s. 55)

yapılan İshil (ağacının) dalına benzeyen parmaklarıyla tutar (İbnu'l-Enbârî 1988: 66-67; en-Nahhâs 1973: I/150; ez-Zevzenî 1989: 55; et-Tebrîzî 2006: 57-58; eş-Şinkîfî 2005: 32).

Şair sevgilisinin parmaklarını yumuşaklıkta ve incelikte kum kurduna, düzlükte ve pürüzsüzlükte ise kendisinden misvak yapılan İshil ağacının dallarına benzetmiştir.

لَهُ أَيُّطَلَا ظَبِّيِّ وَسَاقًا نَعَامَةٍ
وَأَزْحَاءَ سَرْحَانٍ وَتَقَرُّبُ تَنْقُلٍ

Onun (şairin atının) geyik böğrü gibi iki böğrü ve deve kuşu bacağı gibi iki bacağı vardır. Kurdu ani olarak koşması gibi bir koşması, tilki yurusunun koşarak arka ayaklarını ön ayaklarının izine basması gibi bir basışı vardır (ez-Zevzenî 1989: 66; eş-Şinkîfî 2005: 36).

Şair atını anlatırken iki böğrünü (sağlı sollu kaburgaları ile kalçaları arasında) geyik böğrüne, bacaklarının uzunluğunu deve kuşu bacaklarına, koşmasını ve hızını kurtların koşmasına, adım atışını da tilkilerin adım atışına (arka ayaklarını ön ayaklarının izine basışına ve çift çift atışına) benzetmiştir.

2-Tarafa'nın muallakasındaki bitki ve hayvan tasvirlerinden bazı örnekler:

حَدُولٌ تُرَاعِي رَبْرَبًا بِحَمِيلَةٍ
تَتَاوَلُ أَطْرَافَ الْبَيْرِيرِ⁹ وَتَزْتَدِي

(Sevgili) yavrularını bırakıp sürüyle birlikte otlu ve ağaçlı bir yere otlamaya giden ve misvak ağacının meyvalarını yiyen, dalları ve yaprakları arasında kaybolan bir ahudur (İbnu'l-Enbârî 1988: 141; en-Nahhâs 1973: I/214-215; ez-Zevzenî 1989: 90; et-Tebrîzî 2006: 86; eş-Şinkîfî 2005: 50).

Şair aslında sevgilisini bir ceylana, sevgilisinin uzun boynunu da yapraklarını yemek için ceylanın arka ayakları üzerine kalkıp ön ayaklarıyla dallara atılışına benzetmiştir.

وَتَبَسُّمٌ عَنِ الْمَى كَأَنَّ مَنُورًا
تَحَلَّلَ حُرُّ الرَّمْلِ دِغِصٍ لَهُ نَدَى¹⁰

Onun (sevgilinin) esmer dudakları arasından gülüşü topraksız, sadece kumdan oluşan nemli bir tepenin üzerinde açmış olan düzgün, beyaz bir papatyayı andırır (İbnu'l-Enbârî 1988: 143-145; en-Nahhâs 1973: I/215-216; ez-Zevzenî 1989: 91; et-Tebrîzî 2006: 86; eş-Şinkîfî 2005: 50).

Şair bu beyitte, sevgilinin esmer dudakları arasından tebessümünü, toprak karışımı olmayan, hâlis kumlarla kaplı üstüne kırağı yağmış kum tepesinin üzerinde biten papatya çiçeğine benzetmiştir. Zira sevgilinin tebessüm ederken görünen parlak ve beyaz dişleri beyaz çiçeklerle bezeli papatya gibi görünmüştür.

⁹ eş-Şenkîfî'de (s. 50), البيرير şeklinde.

¹⁰ eş-Şenkîfî'de (s. 50), ندى şeklinde.

لَهَا فَخِدَانٌ أَكْبَلُ التَّخْضُ فِيهِمَا كَأَنَّهُمَا بَابَا مُنِيفٍ مُمَدِّدِ

Onun (devenin) etine dolgun iki uyluğu yüksek bir köşkün kapısına benzemektedir (İbnu'l-Enbârî 1988: 159-160; en-Nahhâs 1973: I/228-229; ez-Zevzenî 1989: 95; et-Tebrîzî 2006: 92-93; eş-Şinkîti 2005: 53).

Şair, besili ve uylukları et dolu devesini görünümündeki ihtişamdan dolayı yüksek bir sarayın kapısına benzetmiştir.

فَدَأَلَتْ كَمَا دَأَلَتْ وَلِيْدَةُ مَجْلِسِ تُرِي رَبِّهَا أَذْيَالَ سَخْلٍ مُمَدَّدِ

(Devem) koşarken uzun eteklerini yerlere sürüyerek efendisinin önünde dans eden kız (cariye) gibi sağa sola sallanıyor ve kuyruğu yerde sürünüyor (İbnu'l-Enbârî 1988: 185; en-Nahhâs 1973: I/255; ez-Zevzenî 1989: 102; et-Tebrîzî 2006: 104-105; eş-Şinkîti 2005: 58).

Şair devesinin sallanarak yürümesini, yerde sürünen uzun etekleriyle efendisinin önünde olanca marifetini sergilemek için dans eden cariyenin kıvrak hareketlerine, oldukça uzun olan kuyruğunu da dans esnasında cariyenin yerde sürünen eteklerine benzetmiştir.

3-Zuhey'r'in muallakasında geçen bitki ve hayvan tasvirlerinden bazı örnekler:

بِهَا الْعَيْنُ وَالْأَرْآمُ يَمْشِينَ خَلْفَةً وَأَطْلَاؤُهَا يَنْهَضْنَ مِنْ كُلِّ مَجْتَمِ

(Uzun zamandır boş olduğundan) o yerlerde geniş gözlü yaban öküzleri ve bembeyaz geyikler birbiri ardınca yukarı aşağı dolaşmakta ve bunların yavruları da (analarından süt emmek için) göğüsleri üzerine yattıkları yerden sıçramaktadır (İbnu'l-Enbârî 1988: 239-240; en-Nahhâs 1973: I/302; ez-Zevzenî 1989: 162; et-Tebrîzî 2006: 134; eş-Şinkîti 2005: 77).

Şair, terkedilen göç yerlerinin üzerinden yıllar geçtiği ve uzun zamandır gelip oturan olmadığı için geniş gözlü yaban sığırlarının ve bembeyaz geyiklerin oraları istila ettiğini, yavrularının annelerinden süt emmek için diz üstü çöktüklerini anlatmaktadır. Burada bir tasvir söz konusu değildir. Şair, daha önce oturulmuş olan konak yerinin uzun süre boş kaldığına dikkat çekmek istemiştir.

كَأَنَّ فُتَاتَ الْعَيْنِ فِي كُلِّ مَنَزَلٍ نَزَلْنَ بِهِ حَبُّ الْفَنَاءِ لَمْ يَحْطَمِ

Onların her kondukları yerde (develerinin mahfelerinden) aşağı sarkan püsküllerden kopan küçük kırmızı yün parçacıkları ezilmemiş tilki üzümü gibidir (Tilki üzümü ezilirse rengi gider) (İbnu'l-Enbârî 1988: 249-250; en-Nahhâs 1973: I/312; ez-Zevzenî 1989: 165; et-Tebrîzî 2006: 139; eş-Şinkîti 2005: 79).

Şair, devenin üzerindeki mahfeleri gölgeleyen kubbeli çadırların alt kısımlarından sarkan ve zamanla kopup düşen kırmızı yün parçacıklarını tilki

üzümüne (yabani üzüme) benzetmiştir. Mahfenin kenarlarından aşağı doğru sarkan yünden yapılmış toka şeklindeki püsküller zamanla yıpranır, paramparça olur ve kopar. O zaman rengi solar ve zamanla kaybolur. Tamamen ezilen tilki üzümünün de kırmızı rengi kaybolur gider (İbnu'l-Enbârî 1988: 249; et-Tebrîzî 2006: 139).

لَدَى أَسَدٍ شَاكِي السِّلَاحِ¹¹ مُقَدِّفٍ¹² لَهُ لَيْدٌ أَظْفَارُهُ لَمْ تُقْلَمِ

O, yelesi keçeleşmiş, tırnakları kesilmemiş, eti tıkızlaşmış, pençeleri sivri bir aslan(gibi)dır (İbnu'l-Enbârî 1988: 277; en-Nahhâs 1973: I/339; ez-Zevzenî 1989: 173; et-Tebrîzî 2006: 153; eş-Şinkîfî 2005: 84).

Şair, bir rivayete göre kabilesi olan Zubyân'dan oluşan orduyu (İbnu'l-Enbârî 1988: 278; et-Tebrîzî 2006: 154), bir rivayete göre de kabilesinden öldürülen Herîm b. Damdam'ın kardeşi Husayn'ı (Yaltkaya 1985: 51) kahramanlıklarından ötürü pençeleri keskin, yelesi gür güçlü bir aslana benzetmiştir. O, oldukça cesurdur. Zulme zulümle karşılık verir, kuşandığı silahıyla görüntüsü heybetli ve yelesi kırçılmış bir aslana benzemektedir.

4-Amr'ın muallakasında geçen bitki ve hayvan tasvirlerinden bazı örnekler:

وَسَيِّدٍ مَعَشِرٍ قَدْ تَوَجَّوْهُ
بِتَاجِ الْمَلِكِ يَحْمِي الْمُحْجَرِينَ
تَرْكُنَ الْخَيْلِ عَاكِفَةً عَلَيْهِ
مُقَلَّدَةً أَعْتَنَهَا صُفُونَا

Nice hükümdarlık tacı giymiş toplum efendileri (ileri gelenleri) vardır ki onların üzerlerinde, atlarımızı dizginleri boyunlarında, üç ayağı üzerinde durmuş, bir ayağını (dördüncüyü) da kaldırmış hâlde bıraktık (İbnu'l-Enbârî 1988: 389; en-Nahhâs 1973: II/630; ez-Zevzenî 1989: 191; et-Tebrîzî 2006: 262; eş-Şinkîfî 2005: 127).

Şair, hükümdarlık tacı giymiş (hükümdar olmuş) nice kişileri mağlup ederek onların üzerinde hâkimiyet kurduklarını belirtmiş ve kahramanlıklarından dem vurmıştır. Onu da eski Araplarda var olan bir adetle dillendirmiştir. Eskiden savaşta galip gelen grup mağlup olanların yanında atlarını üç ayağı üzerinde durdurup, dördüncüyü kaldırmış ve dizginleri boyunlarına atılmış hâlde bir süre bekletirlermiş. Bu adet Araplarda galip tarafın hâkimiyetinin bir sembolü olarak değerlendirilmiştir.

وَقَدْ هَرَّتْ كِلَابُ الْحَيِّ مِنَّا
وَشَدَّبْنَا قَتَادَةَ مَنْ يَلِينَا

(Silahlarla o derece donanmıştık ki) oymağımızın köpekleri bile (bizi tanıyamadıkları için yabancı biriymişiz gibi) bize hırladılar. Biz de bize yakın olan

¹¹ İbnu'l-Enbârî'de (s. 277) البنان şeklinde dir.

¹² İbnu'l-Enbârî, (s. 277); en-Nahhâs, (I, 339); et-Tebrîzî, (s. 153)'de مقاذف şeklinde dir.

bütün düşmanlarımızın dikenlerini budadık (İbnu'l-Enbârî 1988: 390; en-Nahhâs 1973: II/631; ez-Zevzenî 1989: 191; et-Tebrîzî 2006: 263; eş-Şînkîti 2005: 128).

Şair, savaşa donanımlı bir şekilde hazırlandıklarını, yakınlarının bile onların ne yapacaklarını bilemeyecek kadar ciddi olduklarını belirtmekte ve kendilerine yakın olan düşmanların ellerindeki her türlü imkânları bertaraf ettiklerinden söz etmektedir. Araplar geven ağacının dikenlerini yok etme anlamına gelen شُدَّتِ الْفِتَادَةُ cümlesini, düşmanı savaşın tüm imkânlarından mahrum bırakma anlamında kinaye olarak kullanmışlardır.

5-Antera'nın muallakasında geçen bazı bitki ve hayvan tasvirleri:

زَمَّتْ رِكَابَكُمْ بِلَيْلٍ مُظْلِمٍ إِنَّ كُنْتَ أَزْمَعَتِ الْفِرَاقَ فَإِنَّمَا

Eğer sen ayrılmayı göze aldıysan karanlık gecede develerinize yularlar takılmıştır (İbnu'l-Enbârî 1988: 303; en-Nahhâs 1973: II/463; ez-Zevzenî 1989: 127; et-Tebrîzî 2006: 215; eş-Şînkîti 2005: 152).

Şair sevgilisine, sen ayrılmaya karar verdiysen buna engel olunamaz, kesinlikle yapacaksın. Senin ayrılmaya karar verdiğini gecenin zifiri karanlığında develerinize yularların takılmasından anlamıştım zaten diyerek sevgilisinin ayrılığının kesin olduğunu dile getirmiştir.

Eskiden Araplar, önceden yapılması kararlaştırılan bir iş için زُمَّتِ الرِّكَابُ بِلَيْلٍ (bu, gece yürütülen (kararlaştırılan) bir iştir) ifadelerini kullanırlardı (İbnu'l-Enbârî 1988: 303).

وَحَلَا الدُّبَابَ بِهَا فَلَيْسَ بِبَارِحٍ غَرْدًا كَفَعَلِ الشَّارِبِ الْمُتَرَبِّمِ

Bal arısı (veya sinek) bahçede tek başına neşesinden kendi kendine terennüm eden sarhoş gibi vızıldayarak ordan oraya (çiçekten çiçeğe) konmaktadır (İbnu'l-Enbârî 1988: 314-315; en-Nahhâs 1973: II/477; ez-Zevzenî 1989: 130-131; et-Tebrîzî 2006: 220; eş-Şînkîti 2005: 154).

Şair, arının bahçede vızıldayarak çiçekten çiçeğe konmasını sarhoşun kısık sesle şarkı mırıldamasına veya arı vızılığını hafif sesle terennüm edilen şarkıya benzetmiştir.

بَطْلٍ كَأَنَّ ثِيَابَهُ فِي سَرْحَةٍ يُحْدَى نِعَالَ السَّبْتِ لَيْسَ بِتَوْأَمِ

O, öylesine uzun boylu bir kahraman ki sanki elbisesi yüksek bir ağaca giydirilmiş gibidir. Ayakkabıları –hükümdarlara has olan– selem ağacı meyvesi (palamudu) ile dibağlanmış sığır derisindedir. İkiz de değildir (eşi yoktur.) (İbnu'l-Enbârî 1988: 352; en-Nahhâs 1973: II/518-519; ez-Zevzenî 1989: 141; et-Tebrîzî 2006: 239-240; eş-Şînkîti 2005: 162).

Şairin teşbihi oldukça abarttığı görülmektedir. Ayrıca giyim şeklinin krallara has bir tarzda ve kalitede olduğunu belirtmiştir. Özellikle de ayakkabılarının.

مَا رَاعِنِي إِلَّا حَمُولَةٌ أَهْلِيهَا وَسَطَ الدِّيَارِ تَسْفُ حَبَّ الْجُمْجُمِ

Çadırlar arasında onun (sevgilinin) develerinin kuşekmeği tohumu yemesi beni endişelendirdi (İbnu'l-Enbârî 1988: 304; en-Nahhâs 1973: II/469; ez-Zevzenî 1989: 128; et-Tebrîzî 2006: 215; eş-Şinkîfî 2005: 152).

Şair, bahar gelip geçtiği hâlde develerin yiyecek ot bulamadığı için kurumuş ve siyahlaşmış kuşekmeği tohumu yediğini görünce endişeye kapılmış ve sevgilisinin (oymağının) göç etmek zorunda kalacağını anlamıştır.

Eski Araplarda develerin, siyah renkteki kuşekmeği tohumu yemeye mecbur kalması otlakların yeşerecek kadar yağmur almadığı anlamına gelirdi. Zira bu tohum develerin semizleşmesine ve sütlerinin çoğalmasına herhangi bir katkı yapmamakta, sadece açlıklarını gidermektedir.

6-el-Hârîs b. Hillîze'nin muallakasında geçen bazı bitki ve hayvan tasvirleri.

أَتَلَّيْ بِهَا الْهَوَاجِرَ إِذْ كُلُّ ابْنِ هَمِّ بَيْتَةِ عَمِيَاءَ

Sıkıntı çekenler, ölen sahibinin kabri başında başı yandan kuyruğuna bağlı hâlde tur attırılan ve ölünceye kadar yemeden içmeden mahrum bırakılan şaşkın, gözü bağlı deve gibi hayrette kaldıkları vakit ben günün en sıcak anında devemle avunur ve onunla sıkıntımı gideririm. (İbnu'l-Enbârî 1988: 444-445; en-Nahhâs 1973: II/556; ez-Zevzenî 1989: 211; et-Tebrîzî 2006: 297-298; eş-Şinkîfî 2005: 175).

Câhiliye dönemi Arapları, kişi öldüğü zaman devesinin gözünü bezle, başını ve kuyruğunu da yandan bir iple bağlayarak yem su vermeden gündüzün sıcaklığında ölünün kabri başında ölüme terk ederlerdi. O dönemde Araplar, ölünün dirileceğine, devesine tekrar kavuşacağına ve ona bineceğine inanırlardı (İbnu'l-Enbârî 1988: 445; ez-Zevzenî 1989: 211).

Şair, gam ve keder içinde olanların durumlarını sahibinin kabri başında dönüp duran deveye benzetmiştir. Kendisi ise günün en sıcak saatlerinde bile devesiyle avunup onunla oyalanmakta, kederi ve sıkıntıyı üzerinden onunla atmaktadır.

فَتَأَوَّتْ لَهُ قَرَاضِبَةٌ مِنْ كُلِّ حَيٍّ كَانَتْهُمْ أَلْقَاءَ

(Kral savaşa çağırdığında) onun etrafında her oymaktan tavşancıl kuşu gibi pek çok yaman hırsız (çapulcu, ayak takımı kişiler) toplanırdı (İbnu'l-Enbârî 1988: 489; en-Nahhâs 1973: II/594-595; ez-Zevzenî 1989: 218; et-Tebrîzî 2006: 315-317; eş-Şinkîfî 2005: 185).

Kral (Amr b. Hind) her kabileden savaş için adam çağırırken her defasında onun etrafında ayak takımı, toplumda değeri olmayan çapulcular toplanır, onun çağırısına daima onlar kulak verirdi. O kişiler ganimet elde edebilmek için tavşancıl kuşunun leşin etrafında toplandığı gibi toplanırlardı.

نَنَا بَاطِلًا وَظَلَمًا كَمَا تُعْتَرُ
عَنْ حَجْرَةَ الزَّبِيضِ الطَّبَّاءِ

(Cinayetleri hep bize yüklüyorsunuz). Bu durum, (kesilmek için) ağıldan çıkarılan ancak kesilmeyip yerine (bir yaban hayvanı olan) geyiğin kesildiği koyun gibi apaçık bir zulümdür (İbnu'l-Enbârî 1988: 484; en-Nahhâs 1973: II/587; ez-Zevzenî 1989: 218; et-Tebrîzî 2006: 318-319; eş-Şınkîti 2005: 180).

Şair muhatabına başkalarının işlediği kötülüklerden ötürü hep bizi suçluyorsunuz. Sizin bu yaptığınız, koyununun sayısı yüze ulaştınca içlerinden birini puta adayan, ancak cimrilik yapıp yerine geyik kesen kişinin durumu gibidir. Zira adanan şey geyik olmadığı hâlde kolayca avlanabildiği ve herhangi bir maliyeti olmadığı için koyunun yerine adak kurbanı olarak kesilmiştir.

Câhiliye döneminde Araplar, koyunlarının sayısı yüz adede ulaştınca içlerinden birini putları için kesmeye adarlardı ve bu işi Receb ayında yaparlardı. Kesilen koyuna da atıra (العتيبة) veya Recebiyye (الرجبية) derlerdi. Ancak bazıları cimrilik yapıp koyun yerine ormandan avladığı geyiği kurban ederdi (İbnu'l-Enbârî 1988: 484; en-Nahhâs 1973: II/587; ez-Zevzenî 1989: 218; et-Tebrîzî 2006: 315).

7-Leb'id'in muallakasında geçen bazı bitki ve hayvan tasvirleri.

أَفْتَلِكُ أُمَّ وَحْشِيَّةً مُسْبِوعَةً
خَذَلْتُ وَهَادِيَةَ الضَّوَارِ قَوْمَهَا

Benim devem hızlılıkta yaban eşeğine mi yoksa sürünün başındaki erkek yaban öküzüne güvenip dişilerle otlamaya gittiği sırada yavrusu bir yırtıcı tarafından kapılan ve kurtarmak için arkasından koşan dişi yaban sığına mı benzer (İbnu'l-Enbârî 1988: 553-554; en-Nahhâs 1973: I/397, 587; ez-Zevzenî 1989: 250; et-Tebrîzî 2006: 181-182; eş-Şınkîti 2005: 108).

Şair, devesinin hızını ve çabukluğunu bazı yaban hayvanlarının hızıyla mukayese etmiştir. Öyle ki devesinin hızını yavrusu kaçırıldığında onu kurtarmak için arkasından bir hız koşan dişi yaban sığırının hızıyla kıyaslamıştır. Zira o sığır tamamen yavrusunu kurtarmaya odaklanmış olup canhıraş bir şekilde koşmaktadır.

وَتُضِيءُ فِي وَجْهِ الظَّلَامِ مُنِيرَةً
كَجُمَانَةِ الْبَحْرِيِّ سُلِّ نِظَامَهَا

(Oldukça beyaz olan dişi yaban sığına) ıslandıktan sonra oraya buraya koşarken gecenin evvelindeki parlaklığı incilerin veya gümüşten yapılmış olup dizili olduğu ip koparak etrafa saçılan boncuk tanelerinin durumuna benzer (İbnu'l-

Enbârî 1988: 561-562; en-Nahhâs 1973: I/403-404; ez-Zevzenî 1989: 203; et-Tebrîzî 2006: 185; eş-Şınkîfî 2005: 109).

Şair, gecenin evvelinde yağan yağmurda sırlıklam ıslanan ve koştuğu da ıslıl ıslıl parlayan yaban sığırlarını, ipi koparak yere saçılan ve oraya buraya sıçrayarak hareket eden inci ya da boncuk tanelerine benzetmiştir.

كَالْسَمَّهَرِيَّةِ حُدَّهَا وَتَمَامُهَا فَلَجْفَنٌ وَاعْتَكَّرَتْ لَهَا مَدْرِيَّةٌ

Av köpekleri ona (yaban sığına) yetiştiklerinde o, sivrilikte Semher'in yaptığı oklara benzeyen boynuzlarıyla köpeklere saldırmış ve onları yaralamıştır (İbnu'l-Enbârî 1988: 568-569; en-Nahhâs 1973: I/411-412; ez-Zevzenî 1989: 255; et-Tebrîzî 2006: 189; eş-Şınkîfî 2005: 109).

Şair, av köpekleri tarafından saldırıya uğrayan yaban öküzleri geriye dönerek sivri boynuzlarıyla köpeklere saldırıp onları yaraladıklarını anlatır. Öküzlerin boynuzları Semher'in yaptığı oklar gibi oldukça sivridir.

Semher, Bahreyn'in köylerinden Hatta (حَطَّاءُ) da yaşayan ve kaliteli ok yapmakla tanınan bir kişidir (ez-Zevzenî 1989: 255; eş-Şınkîfî 2005: 110).

تَأْوِي إِلَى الْأَطْنَابِ كُلِّ رَدِيَّةٍ مِثْلَ الْبَلْبِيَّةِ قَالِصِ أَهْدَامُهَا

(Onların bu hâli), gözleri bezle kapatılarak sahibinin mezarı başında aç susuz dönerek ölüme terkedilen devenin durumu gibidir.

Söz konusu devenin başı ile kuyruğu birbirine bağlanır ve sahibinin mezarı başında dönerek ölüme terkedilirdi. Onların herhangi bir iş yapmaya güçleri kalmamış, yoksulluktan sırtlarındaki giysiler (eskiyip parçalanmaktan) kısalmıştır (İbnu'l-Enbârî 1988: 589-590; en-Nahhâs 1973: I/438; ez-Zevzenî 1989: 262; et-Tebrîzî 2006: 202; eş-Şınkîfî 2005: 115).

Şair, aılıktan ve yorgunluktan bitkin düşmüş olan yetimlerin ve dulların çadırına hücum ettiklerini ve çadırın iplerine yapışarak kendisinden yardım istediklerini anlatmakta ve onların bu hâlini sahibi ölen ve kabrinin başında gözleri bağlanarak yem su verilmeden ölüme terkedilen devenin durumuna benzetmiştir. Kabrin başında gözleri kapalı, başı ve kuyruğu yandan birbirine bağlanmış hâlde terkedilen devenin hâlsiz düşmesi ve aılıktan ölmesi sağlanırdı.

SONUÇ

Sadece muallakalarda değil pek çok Câhiliye şiirinde benzerine sıkça rastladığımız bitki ve hayvanları konu alan şiirler çoktur. Şair şiirinde yer verdiği bitkinin ya da hayvanın dikkat çeken özelliğini öne çıkarmaya gayret etmiştir. Ebû Cehil karpuzunun acı tadı, kuşekmeği üzümünün yağmur görmediğinden güneşin sıcağı altında simsiyah olmuş tohumu gibi (bu durum yağmur sezonunun kurak geçtiğine işaretler). Yaban öküzlerinin ok gibi sivri boynuzları, devenin çadır direği gibi uzun bacakları, saray kapısı gibi görkemli yapısı, ceylanın gözü, geyiğin derisinin beyazlığı, yaprak koparmak amacıyla ağacın dalına atıldığı sırada boyunun ve boynunun uzunluğu şiirlerde hep konu edilmiştir. Keza yaban öküzünün yağmur altında ıslanınca ışıltılı olan görüntüsü, sahibi ölen devenin sahibinin mezarı başında bağlanarak ölüme terk edilmiş hâldeki görüntüsü de eski Arap şiirinin konularındandır.

Şiir Câhiliye dönemi Arapların başlıca edebî ve sanatsal uğraşı olduğu için onda Arapların yaşam biçimi, aile yapısı, geçim kaynakları, kültür ve adetleriyle ilgili pek çok bilgiyi bulmak mümkündür. Câhiliye Arapları şiirlerinde olsun, nesirlerinde olsun hatta konuşmalarında bile saf ve öz (fasih) Arapça kullanmayı tercih etmişler, yabancı kökenli kelimeleri oldukça nadir kullanmışlardır.

Bu çalışma yedi muallaka şairinin kasidelerinden seçilmiş bitki ve hayvan figür ve tasvirlerini konu alan beyitlerin tahlilini içermektedir. Beyitlerin çevirilerinden sonra üzerine yorumlar yapılmış ve beyitlerde geçen Câhiliye dönemi Arapların bazı gelenekleri gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmıştır.

SUMMARY

In ignorance period, Arabs lived a fairly simple life and they lived nomadic life. Despite their arduous struggle for life they took time to listen to poets, scholars and orators at fairs. Because of the impact on the society and being easy to memorize, they tended to produce poetry. They hung the poems on the walls of the Kaaba because they wanted everyone to read and see.

According to the opinion of the scholars, the compiled old language and history texts of the ancient Arabic poetry can date back to the end of the 5th century or the beginning of the 6th century.

Ancient Arab poetry explains the environment where it was born, in a realistic and clear way. Therefore the environment in which the Arabs live is a wealth of knowledge containing information on customs and traditions. Desert Arabs who can see the environment well can also show it well. They showed the properties of two objects to be identical to each other without exaggeration.

The name of 'Muallaka', its meaning and its origin isn't very clear. According to a legend in the book 'al-Ikdu'l-Farid' by Ibn Abdirabbih these poems were selected because of their superiority and hung on the wall of Kaaba. According to this explanation many distinguished authors have adopted the view that the word muallaka derives from valuable things as well. This word means approved and precious poems. Probably, this name was mentioned for the first time in the book 'Cemheret Eş'ari'l-Arab' by Abu Zayd al-Quraysh. According to the majority the seven 'muallaka' poets are Imrul Qays, Tarafa b. Al- Abd, Zuhayr b. Abu Sulma, Lebid b. Rabia, Amr b. Kulsum, Antara b. Sheddad and Harith b. al-Hillize.

KAYNAKÇA

- ÇETİN, M. Nihad (1973). *Eski Arap Şiiri*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- DEMİRAYAK, Kenan-Savran, Ahmed (1993). *Arap Edebiyatı Tarihi, Câhiliye Dönemi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi.
- DURMUŞ, İsmail (2010). “Şiir”. *Diyanet İslam Ansiklopedisi C. XXXIX*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 144-154.
- el-FÂHÜRÎ Hannâ (1986). *el-Câmi fi târihi edebi'l-Arabî (el-Edebu'l-kadîm)*. Beyrut: Dâru'l-cil.
- ESED, Nâsiruddîn (1996). *Masâdiru'ş-şi'ri'l-Câhiliyyi*. Beyrut: Dâru'l-cil.
- EYUBOĞLU, İsmet Zeki (1985). *Yedi Askı, Arap Şiirinin ilk Parlak Dönemi*. İstanbul: Adam Yay.
- FURÂT, Ahmed Subhî (1996). *Arap Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- İBNU'L-ENBÂRÎ, Ebû Bekr Muhammed b. el-Kâsım (1988). *Şerhu'l-kasâidi's-seb'i't-tuvâl el-Câhiliyyât* (thk. Abdusselâm Muhammed Harûn). Mısır: Dâru'l-maârif.
- NAHHÂS, Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed (1973). *Şerhu'l-Kasâidi't-tis'i'l-meşûrât* (thk. Ahmet Hattâb). Bağdat: Dâru'l-hurriyye li't-tıbbâa/Matbaatu'l-Hukûme.
- ŞİNKÎTÎ, Ahmed Emîn (2005). *Şerhu'l-Muallakâti'l-Aşr ve Ahbâru Şuarâihâ* (thk. M. Abdulkâdir el-Fâdilî). Beyrut: el-Mektebetu'l-asriyye.
- TEBRÎZÎ, el-Hatîb Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Ali (2006). *Şerhu'l-muallakâti'l-aşr* (thk. Fahreddîn Kabâve). Dımaşk: Dâru'l-Fikr.
- TÜLÜCÜ, Süleyman (2005). “Muallakât ve Şairleri üzerine Bir Bibliyografi Denemesi-I”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi XXIII*: 1-70.
- TÜLÜCÜ, Süleyman (2005). “Muallakât”. *Diyanet İslam Ansiklopedisi C. XXX*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 310-312.
- YALSIZUÇANLAR, Sadık (1998). *Muallakât-ı seb'a, Yedi Askı*. İstanbul: Timaş Yay.
- YALTKAYA, Şerafeddin (1985). *Yedi Askı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- ZEVZENÎ, Huseyin b. Ahmed (1989). *Şerhu'l-Muallakâti's-Seb'i* (thk. Yusuf Ali Bidîvî). Beyrut: Dâru İbn-i Kesîr.
- ZEYYÂD, Hasan (t.y.). *Târîhu'l-Edebi'l-Arabî*. Mısır: Matbaatu Nahdatı Mısır.